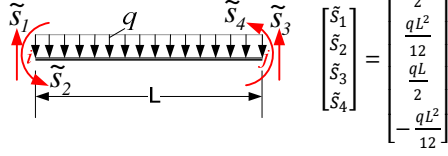
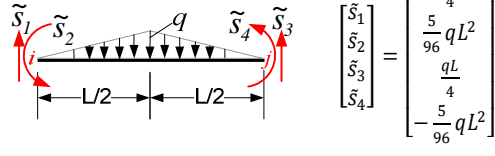
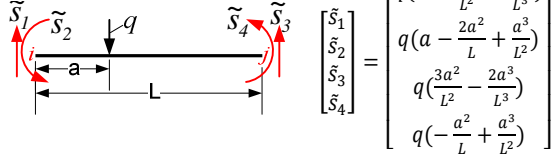
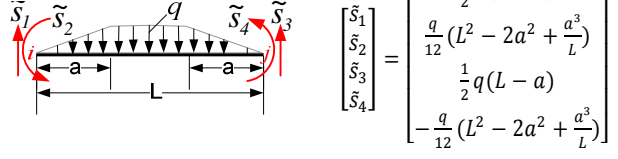

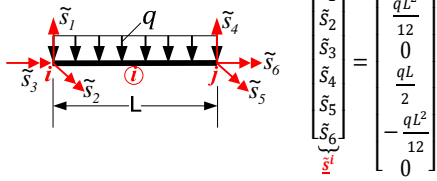
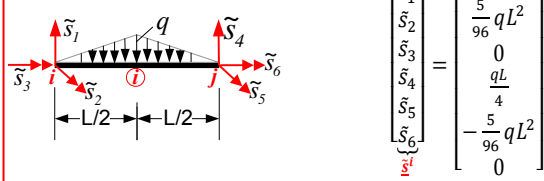
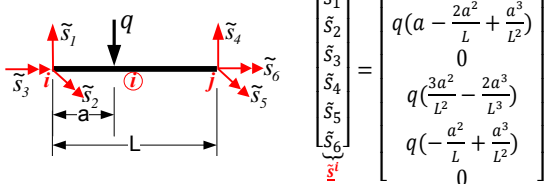
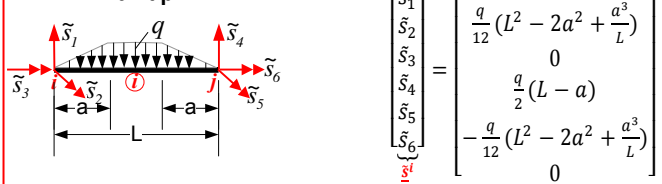
EKLER

EK1: Sürekli kiriş elemanı ankastrelik kuvvetleri:

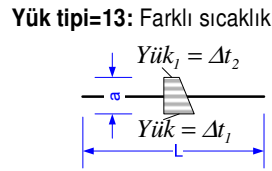
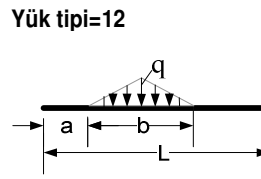
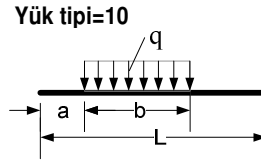
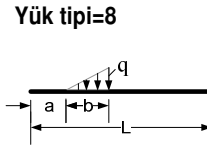
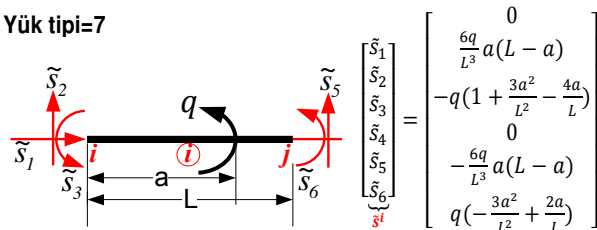
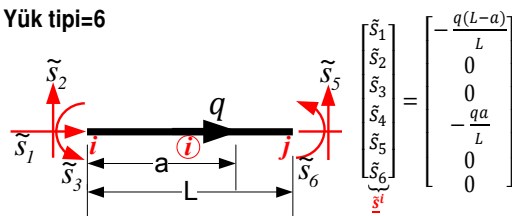
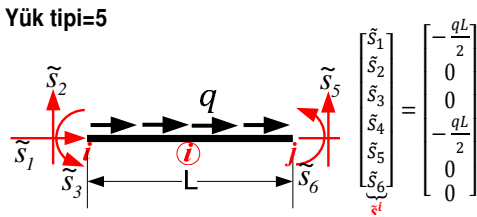
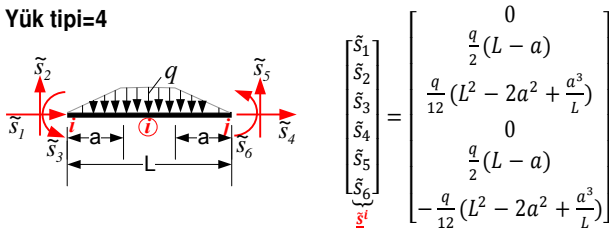
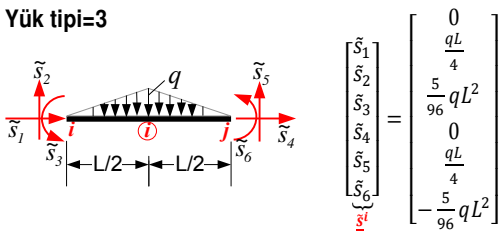
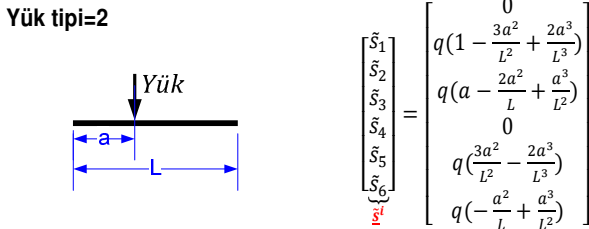
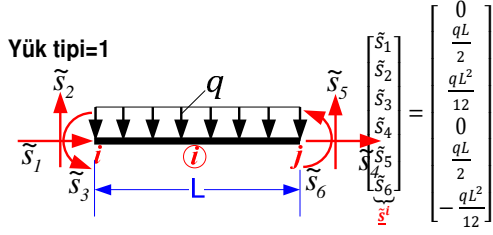
$\tilde{s}_1, \tilde{s}_3$: Kesme kuvveti, $\tilde{s}_2, \tilde{s}_4$: Eğilme momenti

Yük tipi=1**Yük tipi=3****Yük tipi=2****Yük tipi=4****EK2: Kaset eleman ankastrelik kuvvetleri:**

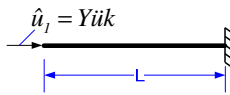
$\tilde{s}_1, \tilde{s}_4$: Kesme kuvveti, $\tilde{s}_2, \tilde{s}_5$: Eğilme momenti, $\tilde{s}_3, \tilde{s}_6$: Burulma momenti

Yük tipi=1**Yük tipi=3****Yük tipi=2****Yük tipi=4**

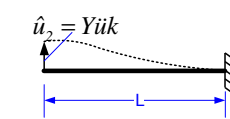
EK3: Düzlem çerçeve elemanı ankastrelilik kuvvetleri:

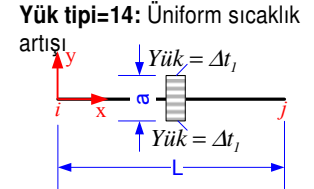
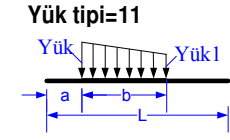
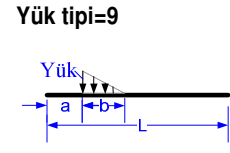
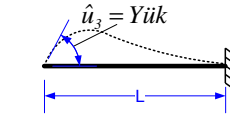
Yük tipi=15: 1 yönünde yerel yer değıştirme

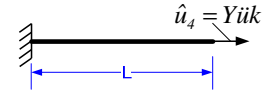
Yük tipi=17: 2 yönünde yerel yer değıştirme

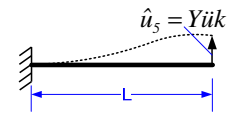
Yük tipi=19: 3 yönünde yerel yer değıştirme

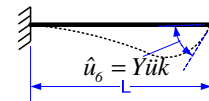
Yük tipi=16: 4 yönünde yerel yer değıştirme

Yük tipi=18: 5 yönünde yerel yer değıştirme

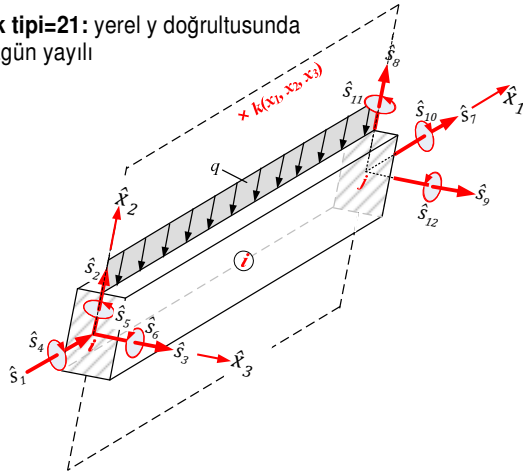
Yük tipi=20: 6 yönünde yerel yer değıştirme

EK4: Uzun çerçeve elemanı ankastrelik kuvvetleri:

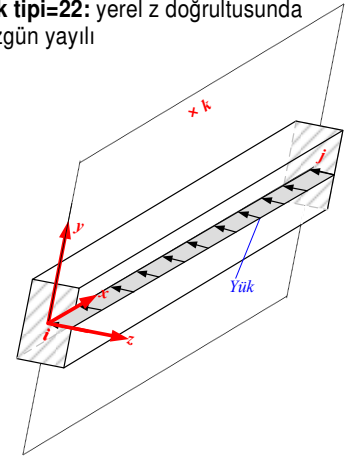
Yük $\hat{x}_1 - \hat{x}_2$ düzleminde, $\hat{x}_2$ ile ters yönde ve elemana diktir. L elemanın boyudur.

Yük tipi=21: yerel y doğrultusunda düzgün yayılı

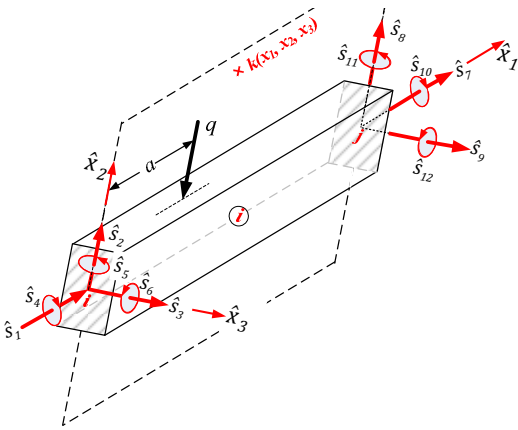

$$\{S^i\} = \begin{bmatrix} \tilde{S}_1 \\ \tilde{S}_2 \\ \tilde{S}_3 \\ \tilde{S}_4 \\ \tilde{S}_5 \\ \tilde{S}_6 \\ \tilde{S}_7 \\ \tilde{S}_8 \\ \tilde{S}_9 \\ \tilde{S}_{10} \\ \tilde{S}_{11} \\ \tilde{S}_{12} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 \\ \frac{qL}{2} \\ 0 \\ 0 \\ 0 \\ \frac{qL^2}{12} \\ 0 \\ \frac{qL}{2} \\ 0 \\ 0 \\ 0 \\ -\frac{qL^2}{12} \end{bmatrix}$$

Yük tipi=22: yerel z doğrultusunda düzgün yayılı

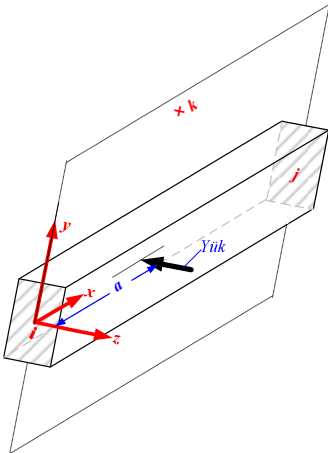

Yük tipi=23: yerel y doğrultusunda tekil

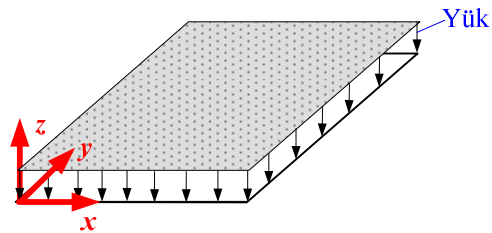
$$\{S^i\} = \begin{bmatrix} \tilde{S}_1 \\ \tilde{S}_2 \\ \tilde{S}_3 \\ \tilde{S}_4 \\ \tilde{S}_5 \\ \tilde{S}_6 \\ \tilde{S}_7 \\ \tilde{S}_8 \\ \tilde{S}_9 \\ \tilde{S}_{10} \\ \tilde{S}_{11} \\ \tilde{S}_{12} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 \\ q(1 - \frac{3a^2}{L^2} + \frac{2a^3}{L^3}) \\ 0 \\ 0 \\ 0 \\ q(a - \frac{2a^2}{L} + \frac{a^3}{L^2}) \\ 0 \\ q(\frac{3a^2}{L^2} - \frac{2a^3}{L^3}) \\ 0 \\ 0 \\ 0 \\ q(-\frac{a^2}{L} + \frac{a^3}{L^2}) \end{bmatrix}$$

Yük tipi=24: yerel z doğrultusunda tekil

Plak yükü:

Yük tipi=25: yerel z doğrultusunda düzgün yayılı

EK5: KESİT SABİTLERİ

Tanımlar:

Sağda genel bir kesit gösterilmiştir. Kesit dolu, boşluklu, boşluklu ince cidarlı veya boşluklu kalın cidarlı olabilir. Dolu bölge taranmıştır.

Dolu kesit: İç bölgesinde boşluk olmayan kesit (dikdörtgen, daire gibi).

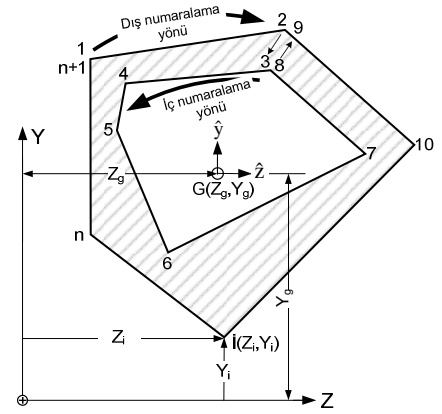
Boşluklu kesit: İç bölgesinde boşluk olan kesit (halka, kutu gibi).

İnce/kalın cidarlı kesit: Bir boyutu diğer boyutu yanında oldukça küçük olan kesite ince cidarlı denir. “Oldukça küçük” kavramının net bir sınırı yoktur. Genellikle bir boyutu diğer boyutunun onda biri civarında olan kesitler ince cidarlı varsayılır.

Örnek: bir kenarı 25 cm diğer kenarı 50 cm olan bir dikdörtgen kesit ($25/50=0.5 > 1/10$) kalın cidarlı dolu kesit varsayılırken kenarları 25 cm ve 500 cm olduğunda ($25/500=0.05 < 1/10$) ince cidarlı varsayılır.

Et kalınlığı 12 cm dış çapı 50 cm olan halka kesit ($12/50=0.34 > 1/10$) boşluklu kalın cidarlı varsayılırken et kalınlığı 12 cm çapı 150 cm olduğunda ($12/150=0.08 < 1/10$) ince cidarlı varsayılır.

Bu tanıma göre çelik profil kesitler daima ince cidarlıdır. Betonarme perde kesitler de (kenarlar oranı en az $1/7$) ince cidarlı varsayılabilir.

Kesit Alanı: kesitin taralı alanıdır.

Atalet momentleri:

Kesitin ağırlık merkezinden geçen $\hat{x}$, $\hat{y}$ ve $\hat{z}$ eksenlerine göre atalet momentleridir.

$\hat{z}$ ve $\hat{y}$ eksenleri kesit düzleminde, $\hat{x}$ kesit düzlemine dik ve çubuk (eleman) eksenini boyunca uzanmaktadır.

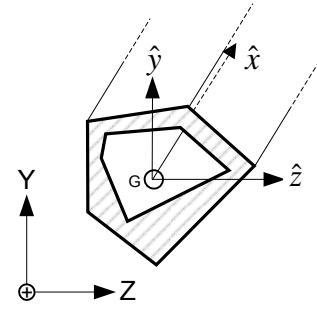
$J = I_{\hat{x}}$ kesitin burulma atalet momentini

$I_{\hat{y}}$ kesitin $\hat{y}$ eksenine göre atalet momentini

$I_{\hat{z}}$ kesitin $\hat{z}$ eksenine göre atalet momentini

$I_{\hat{y}\hat{z}}$ kesitin çarpım atalet momentini

I_p kesitin G ağırlık merkezine göre polar atalet momentini

dir. Çoğu kaynaklarda burulma atalet momentini J ile gösterilir.

Köşe noktalarının koordinatları bilinen herhangi bir kesitin alanı, ağırlık merkezinin koordinatları ve atalet momentlerinin sayısal değerleri aşağıdaki bağıntılar yardımıyla da bulunabilir:

$$\text{Alan: } A = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n (Z_{i+1} - Z_i)(Y_{i+1} + Y_i)$$

Ağırlık merkezinin koordinatları:

$$Z_g = -\frac{1}{6A} \sum_{i=1}^n (Y_{i+1} - Y_i)(Z_i^2 + Z_i \cdot Z_{i+1} + Z_{i+1}^2)$$

$$Y_g = \frac{1}{6A} \sum_{i=1}^n (Z_{i+1} - Z_i)(Y_i^2 + Y_i \cdot Y_{i+1} + Y_{i+1}^2)$$

Atalet momentleri:

$$I_{\hat{y}} = -\frac{1}{12} \sum_{i=1}^n (Y_{i+1} - Y_i)(Z_{i+1} + Z_i)(Z_{i+1}^2 + Z_i^2)$$

$$I_{\hat{z}} = \frac{1}{12} \sum_{i=1}^n (Z_{i+1} - Z_i)(Y_{i+1} + Y_i)(Y_{i+1}^2 + Y_i^2)$$

$$I_{\hat{y}\hat{z}} = \frac{1}{24} \sum_{i=1}^n (Z_{i+1} - Z_i) [2Z_i Y_i^2 + (Z_{i+1} + Y_i)^2 (Z_{i+1} + Z_i) + 2Z_{i+1} Y_{i+1}^2]$$

$J = I_{\hat{x}}$ burulma atalet momenti dairesel ve kalın cidarlı halka kesitlerde I_p polar atalet momenti ile aynıdır.

Diğer tüm kesitlerde $J = I_{\hat{x}} \neq I_p$ dir. Burulma atalet momenti için genel analitik bir bağıntı vermek mümkün değildir. Ancak, burulma atalet momenti bilinmeyen **dolu kesitlerde**

$$J = I_{\hat{x}} \approx \frac{1}{40} \frac{A^4}{I_p}$$

Yaklaşık değeri alınabilir. Hata en çok %10 dur (M. İNAN, Mukavemet, Sayfa 191).

Kesme Alanı ve Kesme Alanı Düzeltme Katsayısı:

Mukavemet dersinden bilindiği gibi kayma birim deformasyonu

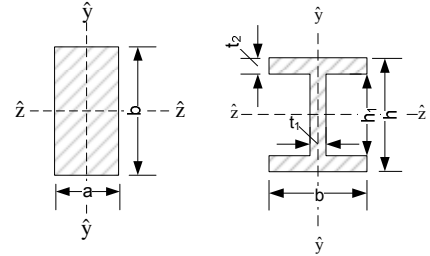
$$\gamma = \frac{\tau}{G} = \frac{kV}{GA_{kesme}}$$

Bağıntısından hesaplanır (M. İNAN, Mukavemet, Sayfa 161). τ : kayma gerilmesi, G: kayma modülü, V: kesme kuvveti, A_{kesme} : kesme alanıdır.

Kayma gerilmesinin düzgün yayılı olmaması nedeniyle kullanılan k sabitine kesme alanı düzeltme katsayısı denir. $k=0$ alınırsa kayma deformasyonları ihmal edilmiş olur. Büyük boylu ve küçük kesitli elemanlarda k sabiti sonuçları hemen hiç etkilemez, $k=0$ alınabilir.

Boy/büyük kenar oranı 10 dan küçük olan elemanlarda k sabiti çok etkin olur, sonuçları %10~%50 civarında değiştirir. Betonarme perde ve yüksek kirişlerde Boy/büyük kenar oranı bire yakındır. Bu nedenle, **atalet momenti çok yüksek olan perde ve yüksek kiriş gibi elemanlarda k sayısı sıfır alınmamalıdır.**

$\hat{y} - \hat{z}$ düzlemindeki kesitin kesme kuvvetini karşılayan kesme alanı kuvvetin etkime yönüne bağlı olarak farklı olabilir. Dikdörtgen bir kesitte her iki yönde de aynı, $A_{kesme} = bh$ dir. Bir I kesitte ise, kesme kuvveti $\hat{y}$ yönünde etkidiğinde kesmenin hemen tamamı gövde tarafından karşılanır, $A_{kesme} = t_1 h_1$ (gövde alanı). Kesme kuvveti $\hat{z}$ yönünde etkidiğinde kuvvetin hemen tamamı başlıklar tarafından karşılanır, $A_{kesme} = 2t_2 b$ (başlıkların alanı) olur.

Uygulamada sıkça karşılaşılan kesitlerin k sabitleri aşağıda **KESİT SABİTLERİ ÇİZELGESİ**nde verilmiştir.

Notlar:

- Bazı kaynaklar k sabitinin tersini kullanır.
- k değeri kesin değildir, kaynaktan kaynağa biraz farklı olabilir. Örneğin, dikdörtgen bir kesit için bazı kaynaklarda $k=6/5=1.2$ olarak, bazı kaynaklarda ise ν Poisson oranına bağlı olarak verilmektedir. Poisson oranı ile tanımlanan k değerleri gerçeğe daha yakındır.
- Sonlu eleman yazılımları, kesitin geometrisi tanımlandığı durumda, k ve A_{kesme} değerlerini hesaplarlar. Kesit geometrisi yerine, $A, I_{\hat{x}}, I_{\hat{y}}, I_{\hat{z}}$ kesit sabitlerinin girdi olarak verildiği durumda k ve A_{kesme} değerleri birleştirilerek girdi olarak verilir. Bazıları k/A_{kesme} , bazıları $(1/k) A_{kesme}$, bazıları da $k A_{kesme}/A$ değerini veri olarak ister. Örneğin SAP 2000 yazılımı $(1/k) A_{kesme}$ değerini, pcaFrame yazılımı $k A_{kesme}/A$ değerini ister.

KESİT SABİTLERİ ÇİZELGESİ (kesit alanı, atalet momentleri, k sabiti¹)**Kiriş veya kolon dikdörtgen Kesit:**

$$A = ab$$

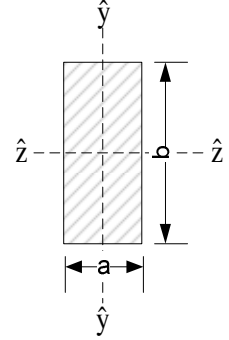
$$a \leq b \text{ ise: } J = I_{\hat{x}} = \frac{ba^3}{3} \left(1 - 0.63 \frac{a}{b} + 0.053 \frac{a^5}{b^5} \right)$$

$$b \leq a \text{ ise: } J = I_{\hat{x}} = \frac{ab^3}{3} \left(1 - 0.63 \frac{b}{a} + 0.053 \frac{b^5}{a^5} \right)$$

$$I_{\hat{y}} = \frac{1}{12} ba^3$$

$$I_{\hat{z}} = \frac{1}{12} ab^3$$

$$k = \frac{12 + 11\nu}{10(1 + \nu)}$$

Daire kolon Kesit:

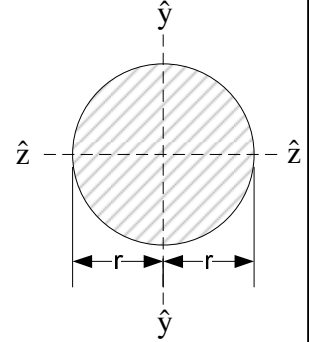
$$A = \pi r^2$$

$$J = I_{\hat{x}} = \frac{1}{2} \pi r^4$$

$$I_{\hat{y}} = \frac{1}{4} \pi r^4$$

$$I_{\hat{z}} = \frac{1}{4} \pi r^4$$

$$k = \frac{7 + 6\nu}{6(1 + \nu)}$$

Kalın cidarlı halka kolon Kesit:

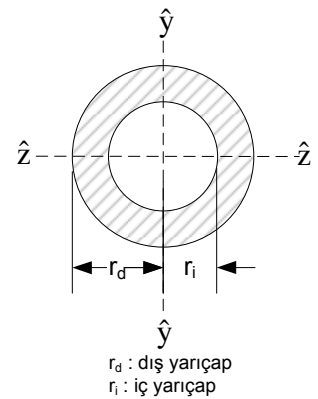
$$A = \pi(r_d^2 - r_i^2)$$

$$J = I_{\hat{x}} = \frac{1}{2} \pi(r_d^4 - r_i^4)$$

$$I_{\hat{y}} = \frac{1}{4} \pi(r_d^4 - r_i^4)$$

$$I_{\hat{z}} = \frac{1}{4} \pi(r_d^4 - r_i^4)$$

$$k = \frac{(7 + 6\nu)(1 + m^2)^2 + (20 + 12\nu)m^2}{6(1 + \nu)(1 + m^2)^2}, \text{ burada } m = \frac{r_i}{r_d} \text{ dir.}$$

¹ ν Poisson oranıdır. ν ye bağlı k değerleri Cowper, G. R. (1966), The Shear coefficient in Timoshenko's beam theory. J. Appl. Mech. vol. 33, no 2, p: 335-340. Burada verilen k bağıntıları, Pilkey, W. D., Formulas for Stress, strain and structural matrices, J. Wiley&Sons, New York, 1994 den alınmıştır.

Elips kolon Kesit:

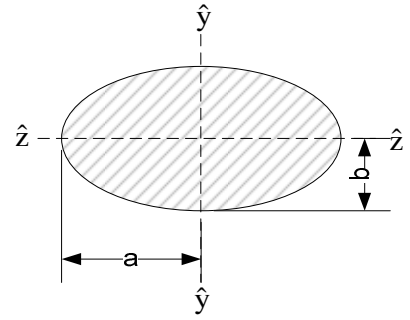
$$A = \pi ab$$

$$J = I_{\hat{x}} = \frac{\pi a^3 b^3}{a^2 + b^2}$$

$$I_{\hat{y}} = \frac{\pi}{4} b a^3$$

$$I_{\hat{z}} = \frac{\pi}{4} a b^3$$

$$k = \frac{(40 + 37\nu)b^4 + (16 + 10\nu)a^2 b^2 + \nu a^4}{12(1 + \nu)b^2(3b^2 + a^2)}$$

Düzgün çokgen kolon Kesit:

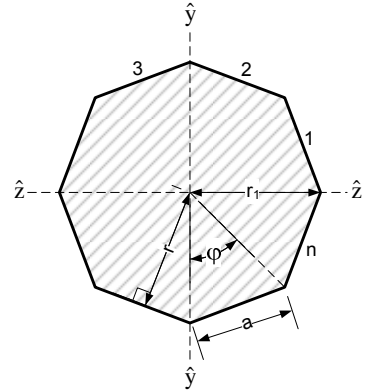
$$A = n \frac{ar}{2}$$

$$J = I_{\hat{x}} = \alpha r^2 A$$

$$I_{\hat{y}} = \frac{A}{24} (6r_1^2 - a^2)$$

$$I_{\hat{z}} = \frac{A}{24} (6r_1^2 - a^2)$$

$$k \approx \frac{7 + 6\nu}{6(1 + \nu)} \quad (n \geq 6 \text{ için})$$

	n				
	3	4	6	8	∞
α	0.600	0.562	0.553	0.520	0.500

İnce cidarlı boru veya perde Halka Kesit:

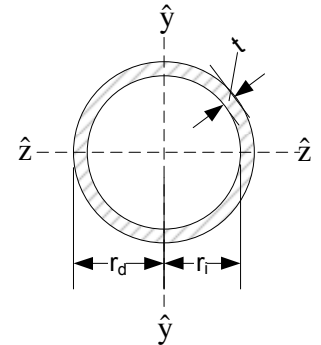
$$A = \pi(r_d^2 - r_i^2)$$

$$J = I_{\hat{x}} = 2\pi \left(r_i + \frac{t}{2}\right)^3 t$$

$$I_{\hat{y}} = \frac{1}{4} \pi (r_d^4 - r_i^4)$$

$$I_{\hat{z}} = \frac{1}{4} \pi (r_d^4 - r_i^4)$$

$$k = \frac{4 + 3\nu}{2(1 + \nu)}$$

r_d : dış yarıçap
 r_i : iç yarıçap
 $t = r_d - r_i$: et kalınlığı

İnce cidarlı çelik profil veya betonarme perde kutu (tüp) kesit:

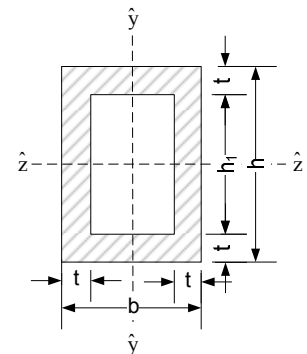
$$A = 2bt + 2h_1 t$$

$$J = I_{\hat{x}} = \frac{2(b-t)^2(h-t)t}{(b-t) + (h-t)}$$

$$I_{\hat{y}} = \frac{1}{12} (hb^3 - h_1(b-2t)^3)$$

$$I_{\hat{z}} = \frac{1}{12} (bh^3 - (b-2t)h_1^3)$$

$$k = \frac{48 + 39\nu}{20(1 + \nu)}$$

Çelik profil kesitin $I_{\hat{y}}$ ve $I_{\hat{z}}$ değerleri profil tablolarından alınır.

İnce cidarlı çelik profil veya betonarme perde C kesit:

$$A = 2bt_2 + h_1t_1$$

$$J = I_{\hat{x}} = \frac{\alpha}{3} (h_1t_1^3 + 2bt_2^3)$$

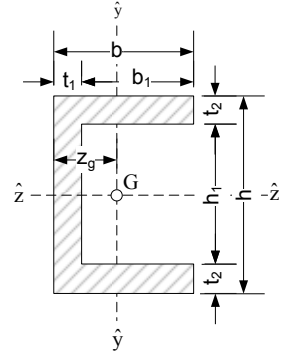
$$I_{\hat{y}} = \frac{1}{12} h_1t_1^3 + t_1h_1(z_g - \frac{t_1}{2})^2 + 2[\frac{t_2b^3}{12} + bt_2(\frac{b}{2} - z_g)^2]$$

$$I_{\hat{z}} = \frac{1}{12} (bh^3 - b_1h_1^3)$$

$$z_g = \frac{h_1t_1^2 + 2t_2b^2}{2(h_1t_1 + 2t_2b)}$$

$$k \approx \frac{6}{5} \frac{t_1h_1}{A} \text{ (}\hat{y} \text{ yönü kesme için)}$$

$$k \approx \frac{6}{5} \frac{2t_2b}{A} \text{ (}\hat{z} \text{ yönü kesme için)}$$

İnce cidarlı çelik profil veya betonarme perde I kesit:

$$A = 2bt_2 + h_1t_1$$

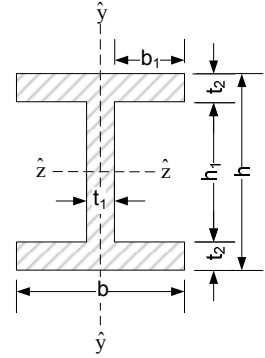
$$J = I_{\hat{x}} = \frac{\alpha}{3} (2bt_2^3 + h_1t_1^3)$$

$$I_{\hat{y}} = \frac{1}{12} (h_1t_1^3 + 2t_2b^3)$$

$$I_{\hat{z}} = \frac{1}{12} (bh^3 - 2b_1h_1^3)$$

$$k \approx \frac{6}{5} \frac{t_1h_1}{A} \text{ (}\hat{y} \text{ yönü kesme için)}$$

$$k \approx \frac{6}{5} \frac{2t_2b}{A} \text{ (}\hat{z} \text{ yönü kesme için)}$$

Çelik profil için $\alpha=1.29\sim 1.32$, betonarme kesit için $\alpha=1$ dir. Çelik profil kesitin $I_{\hat{y}}$ ve $I_{\hat{z}}$ değerleri profil tablolarından alınır.

İnce cidarlı çelik profil veya betonarme perde L kesit:

$$A = h_1t_1 + bt_2$$

$$J = I_{\hat{x}} = \frac{1}{3} (h_1t_1^3 + bt_2^3)$$

$$I_{\hat{y}} = \frac{1}{12} ht_1^3 + ht_1(z_g - \frac{t_1}{2})^2 + \frac{1}{12} t_2b_1^3 + t_2b_1(t_1 + \frac{b_1}{2} - z_g)^2$$

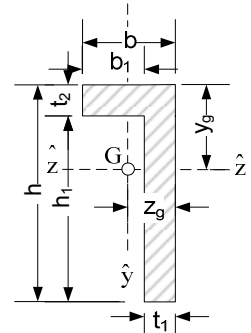
$$I_{\hat{z}} = \frac{1}{12} (t_1h^3 + t_1h(\frac{h}{2} - y_g)^2) + \frac{1}{12} b_1t_2^3 + t_2b_1(y_g - \frac{t_2}{2})^2$$

$$y_g = \frac{t_1h^2 + b_1t_2^2}{2(t_1h + b_1t_2)}$$

$$z_g = \frac{ht_1^2 + b_1t_2(2t_1 + b_1)}{2(t_1h + b_1t_2)}$$

$$k = \frac{6}{5} \frac{t_1h_1}{A} \text{ (}\hat{y} \text{ yönü kesme için)}$$

$$k = \frac{6}{5} \frac{t_2b_1}{A} \text{ (}\hat{z} \text{ yönü kesme için)}$$

Çelik profil kesitin $I_{\hat{y}}$ ve $I_{\hat{z}}$ değerleri profil tablolarından alınır.

İnce cidarlı çelik profil veya betonarme perde T kesit:

$$A = h_1 t_1 + b t_2$$

$$J = I_{\hat{x}} = \frac{\alpha}{3} (h_1 t_1^3 + b t_2^3)$$

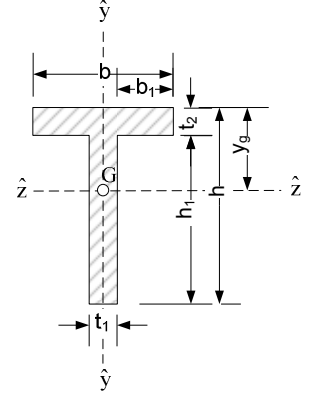
$$I_{\hat{y}} = \frac{1}{12} (t_2 b^3 + h_1 t_1^3)$$

$$I_{\hat{z}} = \frac{1}{12} t_1 h^3 + t_1 h \left(\frac{h}{2} - y_g \right)^2 + 2 \left[\frac{1}{12} b_1 t_2^3 + b_1 t_2 \left(y_g - \frac{t_2}{2} \right)^2 \right]$$

$$y_g = \frac{t_1 h^2 + 2 b_1 t_2^2}{2(t_1 h + 2 t_2 b_1)}$$

$$k = \frac{6}{5} \frac{t_1 h_1}{A} \quad (\hat{y} \text{ yönü kesme için})$$

$$k = \frac{6}{5} \frac{t_2 b}{A} \quad (\hat{z} \text{ yönü kesme için})$$

Çelik profil için $\alpha = 1.12$, betonarme kesit için $\alpha = 1$ dir. Çelik profil kesitin $I_{\hat{y}}$ ve $I_{\hat{z}}$ değerleri profil tablolarından alınır.

İnce cidarlı açık kesitler: Çelik profiller, betonarme perdeler

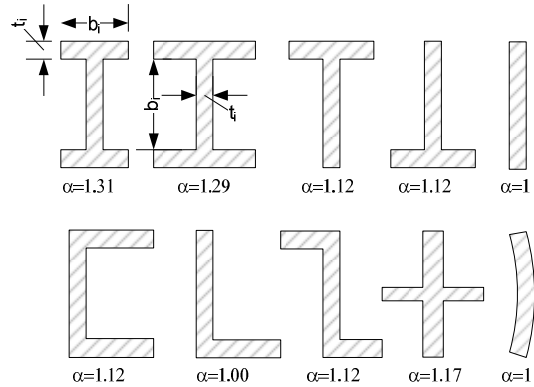
$A = \text{her kesitte farklı}$

$$J = I_{\hat{x}} = \frac{\alpha}{3} \sum_{i=1}^n b_i t_i^3$$

$I_{\hat{y}} = \text{her kesitte farklı}$

$I_{\hat{z}} = \text{her kesitte farklı}$

$k = \text{her kesitte farklı}$

n : Et kalınlığı t_i ve uzunluğu b_i olan parça sayısı.

Parçaların uzunluğu yay şeklinde olabilir. Bu durumda b_i yay uzunluğudur.

$I_{\hat{y}}$ ve $I_{\hat{z}}$ değerleri profiller için profil tablolarından alınır, betonarme perdeler için bilinen bir yolla (Steiner formülü) hesaplanır.

Çelik profiller için α şekillerde gösterilen değer alınır. α Katsayısının etkisi fazla değildir. Burada verilmeyen kesitlerde $\alpha = 1$ alınabilir. Betonarme kesitler için $\alpha = 1$ dir. $t_i / b_i < 1/10$ durumunda kesit ince cidarlı kabul edilebilir.

EK6: Matris notasyonu, matris işlemleri (Özet)

Geniş bilgi için bakınız:

http://mmf2.ogu.edu.tr/atopcu/index_dosyalar/BDNADersNotlari.htm

Matris bir biri ile ilişkili birçok nesnenin, sayının veya değişkenin, ... bir araya getirildiği bir tablodur, bir şemadır, matrisin sayısal bir değeri yoktur. Sabit sayılardan ayırt edebilmek için altı çizilir veya koyu yazılır.

$$\underline{A} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1m} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2m} \\ \cdot & \cdot & \dots & \cdot \\ a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nm} \end{bmatrix} \quad \underline{x} = \begin{bmatrix} x_1 \\ x_2 \\ \cdot \\ x_m \end{bmatrix} \quad \underline{A}_{1 \times n} = [a_1 \ a_2 \ \dots \ a_n]$$

↑ n satır, m kolonlu matris
↑ Kolon matris = vektör
↑ Satır matris = vektör

Örnekler:

$$\underline{\sigma} = \begin{bmatrix} \sigma_{11} \\ \sigma_{22} \\ \sigma_{33} \\ \sigma_{12} \\ \sigma_{23} \\ \sigma_{31} \end{bmatrix} \quad \underline{C} = [-9.73 \ 0.964 \ -5.55 \ 8]$$

$$\underline{A} = \begin{bmatrix} 2 & 0 & 1 \\ 9 & 4 & 0.25 \end{bmatrix}, \quad \underline{B} = \begin{bmatrix} \sqrt{x} & 0 & y \\ z^2 & x & -2t \end{bmatrix} \quad \underline{A} = \begin{bmatrix} 5 & 1 & 2 \\ 1 & 7 & -3 \\ 3 & -1 & 4 \end{bmatrix}$$

↑ Kare

$$\underline{A} = \begin{bmatrix} 5 & 1 & 3 \\ 1 & 7 & -1 \\ 3 & -1 & 4 \end{bmatrix}$$

↑ Kare ve simetrik

$$\underline{D} = \begin{bmatrix} d_{11} & 0 & \dots & 0 \\ 0 & d_{22} & \dots & 0 \\ \cdot & \cdot & \dots & \cdot \\ 0 & 0 & \dots & d_{nn} \end{bmatrix} \quad \text{Diyagonal} \quad = \text{diag}[d_{11} \ d_{22} \ \dots \ d_{nn}] = [d_{11} \ d_{22} \ \dots \ d_{nn}]$$

$$\underline{L} = \begin{bmatrix} l_{11} & 0 & \dots & 0 \\ l_{21} & l_{22} & \dots & 0 \\ \cdot & \cdot & \dots & \cdot \\ l_{n1} & l_{n2} & \dots & l_{nn} \end{bmatrix} \quad \text{Örnek: } \underline{L} = \begin{bmatrix} 3 & 0 & 0 & 0 \\ 5.5 & 13 & 0 & 0 \\ 16 & 7 & -7 & 0 \\ -4 & 22 & 0 & 13.2 \end{bmatrix}$$

$$\underline{U} = \begin{bmatrix} u_{11} & u_{12} & \dots & u_{1n} \\ 0 & u_{22} & \dots & u_{2n} \\ \cdot & \cdot & \dots & \cdot \\ 0 & 0 & \dots & u_{nn} \end{bmatrix} \quad \text{Üst üçgen} \quad \text{Örnek: } \underline{U} = \begin{bmatrix} 3 & 5.5 & 16 & -4 \\ 0 & 13 & 7 & 22 \\ 0 & 0 & -7 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 13.2 \end{bmatrix}$$

$$\underline{O} = \begin{bmatrix} 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \end{bmatrix} \quad \text{Sfır matris} \quad \underline{I} = \begin{bmatrix} 1 & & & \\ & 1 & & \\ & & 1 & \\ & & & 1 \end{bmatrix} \quad \text{Birim matris. Diyagonal dışı terimler=0 dır}$$

Çarpma:

İki matrisin çarpılabilmesi için kurallar vardır:

- **A ve B matrislerini çarparak bir C matrisini hesaplayabilmek için A nın kolon sayısı B nin satır sayısına eşit olmalıdır (uygunluk koşulu):**

$$\underline{C}_{n \times s} = \underline{A}_{n \times m} \underline{B}_{m \times s}$$

Eşit olmalı

- Çarpılan matrislerin eşit boyutları atılır, kalan boyutlar C nin boyutudur: C nin satır sayısı A nın satır sayısına, C nin kolon sayısı B nin kolon sayısına eşittir.

- C nin i. satır ve j. kolonundaki c_{ij} elemanı A nın i. satırındaki elemanların B nin j. kolonundaki elemanlar ile karşılıklı çarpılıp toplanması ile bulunur:

$$c_{ij} = a_{i1}b_{1j} + a_{i2}b_{2j} + \dots + a_{im}b_{mj} = \sum_{k=1}^m a_{ik}b_{kj}$$

El hesaplarında, çarpımı anlaşılır kılmak ve kolaylaştırmak için, **FALK** şeması kullanılır:

$$\underline{A}_{4 \times 3} = \begin{bmatrix} x & x & x \\ x & x & x \\ a_{31} & a_{32} & a_{33} \\ x & x & x \end{bmatrix}$$

$$\underline{B}_{3 \times 7} = \begin{bmatrix} x & x & x & x & b_{15} & x & x \\ x & x & x & x & b_{25} & x & x \\ x & x & x & x & b_{35} & x & x \end{bmatrix}$$

$$= \underline{C}_{4 \times 7}$$

C=A B çarpımı için A nın sağına ve üste B matrisi çizilir. A nın sağına A nın satırları kadar satır, B nin altına B nin kolonları kadar kolon çizilir. Oluşan matris C nin boyutlarıdır. A nın bir satırındaki sayılar B nin bir kolonundaki sayılarla karşılıklı çarpılıp toplanır, bu toplam o satır ve o kolonun C de birleştiği hücreye yazılır. FALK şeması ve c_{35} elemanının hesabı solda örnek olarak gösterilmiştir:

$c_{35} = a_{31}b_{15} + a_{32}b_{25} + a_{33}b_{35}$

$$\underline{A}_{3 \times 2} = \begin{bmatrix} 1 & 1 \\ 3 & 1 \\ 2 & 0 \end{bmatrix}, \quad \underline{B}_{2 \times 4} = \begin{bmatrix} 2 & 0 & 0 & 3 \\ -1 & -1 & 1 & 2 \end{bmatrix} \xrightarrow{\text{C=A B nin FALK şeması}} \underline{A}_{3 \times 2} = \begin{bmatrix} 1 & 1 \\ 3 & 1 \\ 2 & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 2 & 0 & 0 & 3 \\ -1 & -1 & 1 & 2 \end{bmatrix} = \underline{C}_{3 \times 4}$$

Determinant:

Her kare matrise ait determinant denilen; pozitif, negatif veya sıfır olabilen bir sayı vardır. Determinantını bildiğimiz matris hakkında önemli bazı yorumlar yapabilir, karar verebiliriz. Örneğin determinantı sıfır olan bir kare matrisin tersi yoktur. $\det \underline{A} = |\underline{A}|$ ile gösterilir. 2x2 boyutlu bir matrisin determinantı:

$$\det \underline{A} = |\underline{A}| = \begin{vmatrix} a_{11} & a_{12} \\ a_{21} & a_{22} \end{vmatrix} = a_{11}a_{22} - a_{12}a_{21}$$

Ters matris:

Sadece determinantı sıfır olmayan kare matrisler için tanımlıdır. Bir A matrisinin tersi $\underline{A}^{-1}$ ile gösterilir. Matrisin tersi ile sağdan veya soldan çarpımı birim matristir:

$$\underline{A}^{-1} \underline{A} = \underline{I} = \underline{A} \underline{A}^{-1} = \underline{I}$$

$$\underline{A} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} \\ a_{21} & a_{22} \end{bmatrix} \text{ matrisinin determinantı } \det \underline{A} = a_{11} \cdot a_{22} - a_{21} \cdot a_{12} \text{ ve tersi } \underline{A}^{-1} = \frac{1}{\det \underline{A}} \begin{bmatrix} a_{22} & -a_{12} \\ -a_{21} & a_{11} \end{bmatrix}$$

Daha büyük boyutlu matrislerin tersi için bir formül yoktur, sayısal olarak, örneğin Gauss indirgeme metodu ile hesaplanır.

Simetrik pozitif tanımlı matris:

Simetrik bir $\underline{A}$ matrisi ($\underline{A}=\underline{A}^T$) ile elemanlarının en az biri sıfırdan farklı olan, bunun dışında tamamen keyfi bir $\underline{x} \neq \underline{0}$ kolon vektörü verilmiş olsun.

$$P = \underline{x}^T \underline{A} \underline{x}$$

çarpımı sabit bir sayı olur. Eğer

$P > 0$ ise $\underline{A}$ pozitif tanımlıdır (positive definit), mutlaka tersi vardır

$P < 0$ ise $\underline{A}$ negatif tanımlıdır (negative definit)

$P \geq 0$ ise $\underline{A}$ yarı pozitif tanımlıdır (positive semidefinit)

$P \leq 0$ ise $\underline{A}$ yarı negatif tanımlıdır (negative semidefinit)

denir.

Birden çok matris çarpımının transpozu ve tersi:

$$(\underline{A} \underline{B} \underline{C} \dots \underline{M} \underline{N})^T = \underline{N}^T \underline{M}^T \dots \underline{C}^T \underline{B}^T \underline{A}^T$$

$$(\underline{A} \underline{B} \underline{C} \dots \underline{M} \underline{N})^{-1} = \underline{N}^{-1} \underline{M}^{-1} \dots \underline{C}^{-1} \underline{B}^{-1} \underline{A}^{-1}$$

Türev:

$$\underline{A} = [a_1 \ a_2 \ \dots \ a_n] \rightarrow \frac{d\underline{A}}{dx} = \frac{d}{dx} [a_1 \ a_2 \ \dots \ a_n] = \left[\frac{da_1}{dx} \ \frac{da_2}{dx} \ \dots \ \frac{da_n}{dx} \right]$$

$$\underline{A} = \begin{bmatrix} a_1 \\ a_2 \\ \cdot \\ a_n \end{bmatrix} \rightarrow \frac{d\underline{A}}{dx} = \frac{d}{dx} \begin{bmatrix} a_1 \\ a_2 \\ \cdot \\ a_n \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \frac{da_1}{dx} \\ \frac{da_2}{dx} \\ \cdot \\ \frac{da_n}{dx} \end{bmatrix}$$

$$\underline{A} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1m} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2m} \\ \cdot & \cdot & \dots & \cdot \\ a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nm} \end{bmatrix} \rightarrow \frac{d\underline{A}}{dx} = \frac{d}{dx} \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1m} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2m} \\ \cdot & \cdot & \dots & \cdot \\ a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nm} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \frac{da_{11}}{dx} & \frac{da_{12}}{dx} & \dots & \frac{da_{1m}}{dx} \\ \frac{da_{21}}{dx} & \frac{da_{22}}{dx} & \dots & \frac{da_{2m}}{dx} \\ \cdot & \cdot & \dots & \cdot \\ \frac{da_{n1}}{dx} & \frac{da_{n2}}{dx} & \dots & \frac{da_{nm}}{dx} \end{bmatrix}$$

$$\frac{\partial}{\partial \underline{x}} \underline{A} \underline{x} = \underline{A}^T \quad \frac{\partial}{\partial \underline{x}} \underline{x}^T \underline{A} = \underline{A} \quad \frac{\partial}{\partial \underline{x}} \underline{x}^T \underline{A}^T = \underline{A}^T$$

$$\left. \begin{aligned} \frac{\partial}{\partial \underline{x}} \underline{x}^T \underline{A} \underline{x} &= \underline{A} \underline{x} + \underline{A}^T \underline{x} \\ \frac{\partial^2}{\partial \underline{x}^2} \underline{x}^T \underline{A} \underline{x} &= \underline{A} + \underline{A}^T \end{aligned} \right\} \begin{array}{l} \underline{A} \neq \underline{A}^T, \text{ yani } \underline{A} \text{ simetrik} \\ \text{değilse geçerli} \end{array}$$

$$\left. \begin{aligned} \frac{\partial}{\partial \underline{x}} \underline{x}^T \underline{A} \underline{x} &= 2\underline{A} \underline{x} \\ \frac{\partial^2}{\partial \underline{x}^2} \underline{x}^T \underline{A} \underline{x} &= 2\underline{A} \end{aligned} \right\} \begin{array}{l} \underline{A} = \underline{A}^T, \text{ yani } \underline{A} \text{ simetrik} \\ \text{ise geçerli} \end{array}$$

$\pi = \frac{1}{2} \underline{x}^T \underline{A} \underline{x} - \underline{x}^T \underline{b}$ ifadesinde $\underline{A} = \underline{A}^T$ ise, yani simetrik ise :

$$\frac{\partial \pi}{\partial \underline{x}} = \frac{1}{2} \frac{\partial}{\partial \underline{x}} \underline{x}^T \underline{A} \underline{x} - \frac{\partial}{\partial \underline{x}} \underline{x}^T \underline{b} = \frac{1}{2} 2\underline{A} \underline{x} - \underline{b} = 0$$

$$\underline{A} \underline{x} = \underline{b}$$

İntegral:

$$\underline{A} = [a_1 \ a_2 \ \dots \ a_n] \rightarrow \int \underline{A} dx = \int [a_1 \ a_2 \ \dots \ a_n] dx = \left[\int a_1 dx \ \int a_2 dx \ \dots \ \int a_n dx \right]$$

$$\underline{A} = \begin{bmatrix} a_1 \\ a_2 \\ \cdot \\ a_n \end{bmatrix} \rightarrow \int \underline{A} dx = \int \begin{bmatrix} a_1 \\ a_2 \\ \cdot \\ a_n \end{bmatrix} dx = \begin{bmatrix} \int a_1 dx \\ \int a_2 dx \\ \cdot \\ \int a_n dx \end{bmatrix}, \quad \iint \underline{A} dx dy = \iint \begin{bmatrix} a_1 \\ a_2 \\ \cdot \\ a_n \end{bmatrix} dx dy = \begin{bmatrix} \iint a_1 dx dy \\ \iint a_2 dx dy \\ \cdot \\ \iint a_n dx dy \end{bmatrix}$$

$$\underline{A} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1m} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2m} \\ \cdot & \cdot & \dots & \cdot \\ a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nm} \end{bmatrix} \rightarrow \int \underline{A} dx = \int \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1m} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2m} \\ \cdot & \cdot & \dots & \cdot \\ a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nm} \end{bmatrix} dx = \begin{bmatrix} \int a_{11} dx & \int a_{12} dx & \dots & \int a_{1m} dx \\ \int a_{21} dx & \int a_{22} dx & \dots & \int a_{2m} dx \\ \cdot & \cdot & \dots & \cdot \\ \int a_{n1} dx & \int a_{n2} dx & \dots & \int a_{nm} dx \end{bmatrix}$$

$$\underline{A} = [a_1 \ a_2 \ \dots \ a_n] \rightarrow \int \underline{A} dx = \int [a_1 \ a_2 \ \dots \ a_n] dx = \left[\int a_1 dx \ \int a_2 dx \ \dots \ \int a_n dx \right]$$

$\underline{A} = \underline{A}^T$ ve sabit terimli ise :

$$w = \int \underline{x}^T \underline{A} dx = \frac{1}{2} \underline{x}^T \underline{A} \underline{x}$$

Bir vektörün Öklid normu ve kondisyon sayısı:

Bir $\underline{x} = [x_1 \ x_2 \ \dots \ x_n]$ vektörünün Öklid normu $\|\underline{h}\|$ ile gösterilir ve $\|\underline{x}\| = \sqrt{x_1^2 + x_2^2 + \dots + x_n^2}$ ile hesaplanır. $\underline{x}$ in hesapla belirlenmiş bir $\underline{x}_{hesap}$ vektörü varsa $\frac{\|\underline{x}\|}{\|\underline{x}_{hesap}\|}$ oranına vektörün kondisyon sayısı denir. Bu oran 1 e ne kadar yakınsa, $\underline{x}_{hesap}$ gerçek $\underline{x}$ vektörüne o denli yakındır.